

Marek Świeca

Metoda dramy a poczucie podmiotowości uczniów klas pierwszych III i XI Liceum Ogólnokształcącego w Kielcach

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 13, 89-99

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Marek Świeca, Agnieszka Zegadło

METODA DRAMY A POCZUCIE PODMIOTOWOŚCI UCZNIÓW KLAS PIERWSZYCH III i XI LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO W KIELCACH

Istota metody dramy

W najnowszych koncepcjach nauczania bardzo mocno akcentowana jest rola przeżycia w procesie dydaktycznym. Zarówno pedagodzy, jak i psycholodzy zwracają uwagę na istotną rolę uczuć w kształtowaniu postaw i przekonań wychowanka, stwierdzając, że procesowi przyswajania wiedzy musi towarzyszyć emocjonalne zaangażowanie, by przyswojone wiadomości mogły stać się wiedzą osobistą ucznia. Jedną z propozycji nowego organizowania procesu dydaktycznego, która ujmuje treść kształcenia w aspekcie przeżycia i doświadczenia, jest drama. Jest ona metodą wszechstronnie oddziałującą na osobowość wychowanka.

Drama opiera się na działaniu, preferuje aktywność ucznia, kładzie szczególny nacisk na emocje, przeżycie. Omawiany na początku lekcji języka polskiego tekst literacki (problem) ma być nie tylko zgłębiany (rozpracowany) pod każdym względem, ale również przeżyty „doświadczony” przez ucznia. Może to nastąpić dzięki zastosowaniu technik dramowych, np. poprzez scenkę pantomimiczną zakończoną stopklatką, pomnik – rzeźbę oddającą pewien konflikt, rozmowę, wywiad itp. Istota tych ćwiczeń polega na umiejętności bycia kimś innym, tzn. na wejściu w rolę.

Drama jest sposobem wyrażania odczuć, emocji, przeżyć, wiedzy. Przez rozmowę, recytację, przemawianie czy tekst czytany, wyrażamy całą swoją ekspresję. Towarzyszy temu mimika twarzy, gesty, różne pozy ciała czy spontaniczne ruchy. Wykorzystując spontaniczną, właściwą naturze człowieka ekspresję aktorską oraz skłonność do naśladowania i zabawy, drama może być metodą samodzielną, wychowawczą, metodą wszechstronnego, harmonijnego rozwijania osobowości dzieci i młodzieży, która wyrosła z praktyki ludzi teatru, łączących pasje artystyczne z pedagogicznymi. Dra-

ma może być też metodą pomocniczą, dydaktyczną, wykorzystywaną w szkole na lekcjach języków obcych, historii, geografii i literatury, a także na zajęciach artystycznych, takich jak plastyka i muzyka, czy nawet w przedmiotach przyrodniczo-matematycznych.

Wejście w rolę związane jest z trzema płaszczyznami znaczeniowymi odgrywanych faktów:

- Płaszczyzna wynikająca z kontekstu; uczestnicy dramy mogą symulować dialog, jaki mógłby być prowadzony naprawdę.
- Płaszczyzna uniwersalna, ukazująca pewne ogólne sytuacje, dotycząca uniwersalnych pojęć.
- Płaszczyzna osobista, która służy przywoływaniu osobistych odczuć i wiedzy na temat oraz porównywaniu ich z doznaniem innych osób (H. Machulska 1992, s. 13).

Struktura dramy jest analogiczna do ogólnie przyjętych schematów zajęć szkolnych. Zawiera:

- elementy wprowadzające, inspirujące, zaciekawiające (pogadanka, opowiadanie, pokazanie zdjęć, itp.);
- propozycje ćwiczeń do wykonania na zajęciach, analiza tych ćwiczeń, przygotowanie się ucznia do ich wykonania, sugestie i pomoc nauczyciela;
- przedstawienie przez uczniów efektów ich pracy;
- podsumowanie, wspólna analiza i wartościowanie wykonanych ćwiczeń.

Drama odwołuje się do skupienia, napięcia, kontrastu, niespodzianki, tajemnicy, zaskoczenia. Najważniejszym elementem w strukturze dramy jest skupienie. Każda drama i wszystkie jej ćwiczenia mają charakter symboliczny. W strukturze zajęć z zastosowaniem dramy nauczyciel powinien uwzględnić nadrzędny cel, jakim jest wszechstronny rozwój osobowości wychowanków. „Kolejno powinny to być prowadzone ćwiczenia uczące koncentracji poszczególnych zmysłów, rozwijające wyobraźnię, emocje, sferę intelektualną i wrażliwość moralną uczestników”.

Czas trwania dramy nie jest jakimś krępującym wyznacznikiem, gdyż nie odgrywa żadnej roli. Kilkuminutowe zajęcia mogą być tak samo ważne i wartościowe, jak zajęcia kilkudziesięciominutowe. Przede wszystkim chodzi o chęć uczestniczenia i sam moment „odblokowania się”. Ważne jest, aby uczestnicy byli bezpośrednio zaangażowani. Drama nie tylko umożliwia zrelaksowanie się, wyładowanie napięć, przeskoczenie własnych barier, ale wspina się harmonizując z całością edukacji. Treść doświadczana poprzez aktywne uczestnictwo w działaniu, dociera w szczególnej intensyfikacji „ja” jego uczestnika.

Autoanaliza, poznawanie samego siebie pogłębia się w kontakcie z partnerami zajęć. Poprzez przeżywanie fikcyjnych zdarzeń, konfliktów możemy doznawać głębokich poruszeń, prowadzących do przewartościowań we własnym wnętrzu. Tego typu „okazje edukacyjne (określenie R. Łukasze-wicza) prowadzą do odkrycia prawdy. Przedstawienie zdarzeń przez uczestników jest udawaniem, ale poznawanie prawdy jest realną nauką. Zasadą dramy jest szukanie prawdy, przy czym nauczyciel dzieli odpowiedzialność między uczestników, dążąc do wspólnego poznania, refleksji i zrozumienia. Jedną z możliwości wykorzystania dramy jest praca z przyszłym zespołem teatralnym. W przypadku teatralnych prób młodzieży na plan pierwszy wysuwa się działanie, aktywna próba zrozumienia i przedstawienie świata przy pomocy ekspresji dramatycznej. Udział w zajęciach dramy stwarza szansę rozwinięcia w człowieku cech i umiejętności przydatnych w każdej roli społecznej, nie tylko w zawodzie aktora. Wśród klas autorskich istnieją na terenie Kielc programy teatralne. W roku szkolnym 1996/97 dwie polonistki (Jolanta Herman z III LO i Jolanta Markiewicz z XI LO) podjęły się realizacji autorskich programów klas teatralnych, w których wykorzystywane są omawiane techniki. Drama jako metoda pedagogiczna sprzyja podejmowaniu z młodzieżą dialogu na intrygujące ją tematy. Aby zaistniał dialog, musi nastąpić wspólnota duchowa między pedagogiem a uczniami. Młodość to okres, w którym dusza wypróbowuje siły swej rozumnej natury, jest zafascynowana możliwościami swej świadomości, pragnie w sposób całkowicie wolny, podmiotowy dokonywać wyborów i ocen tego, co ją otacza, lub tego, co proponują jej inne osoby, zazwyczaj starsze o większym doświadczeniu życiowym (M. Sawicki 1996, s. 58).

Zdaniem M. Łobockiego, podmiotowość rozumieć należy jako wewnętrzną niezależność i odpowiedzialność za własne postępowanie, łącznie z prawem do w miarę samodzielnego kształtowania losu. Oznacza to liczenie się z poczuciem godności i wartości osobistych jednostki z jej potrzebami psychicznymi, w tym zwłaszcza z potrzebą bezpieczeństwa, uznania, szacunku oraz samorealizacji (M. Łobocki 1999, s. 84).

Dramę poznali uczniowie klasy Ic XI LO o profilu humanistycznym z elementami kultury żywego słowa i dramy (24 osoby) oraz młodzież It o profilu humanistyczno-teatralnym w III LO im. C. K. Norwida (28 uczniów). Programy obu tych klas powstały na bazie programu humanistycznego, który zakłada współdziałanie nauczyciela języka polskiego, plastyki i kultury fizycznej z wykładowcami fakultetu teatru WSP Kielce i aktorami.

W programie języka polskiego ujęto teatralno-literackie analizy tekstów z wykorzystaniem technik dramy. Obok nich znalazły się elementy wiedzy

o teatrze i dramacie. Na lekcjach plastyki wprowadzono elementy scenografii, a na zajęciach kultury fizycznej-ruchu, tańca, choreografii.

System zajęć pozalekcyjnych obejmował:

- w kl. I – gry dramatyczne, rozwijające wyobraźnię ucznia, uczące koncentracji i autoprezentacji, kształtujące indywidualność,
- w kl. II – techniki ekspresji słownej (elementy śpiewu, kultury żywego słowa, recytacji, retoryki, mowy artystycznej),
- w kl. III – techniki ekspresji ruchowej (choreografia, elementy pantomimy, podstawy sztuk walk Wschodu, elementy teatru ruchu),
- w kl. IV – realizację przedstawień w zakresie małych form teatralnych (elementy scenopisarstwa, reżyserii, budowę postaci scenicznej).

W programie tej klasy uwzględniono więc wszechstronny rozwój osobowości, możliwie bezstresową realizację procesu kształcenia i wychowania, dzięki możliwościom samorealizacji i wewnętrznemu wzbogaceniu jednostki. Wspólna praca związana z organizacją przedstawień była również doskonałą szkołą życia. Z przedstawionych założeń programowych widać, jak wiele nowatorskich elementów zostało tu wprowadzonych, których nie odnajdziemy w programie klasy o profilu ogólnym, podstawowym.

Techniki dramy realizowane w klasie I zdecydowały w wyborze takiej, a nie innej populacji uczniów do badań przeprowadzonych w 1997 roku przez Agnieszkę Zegadło.

Organizacja i przebieg badań

Wszelkie badania w organizowanym eksperymencie pedagogicznym przeprowadzone zostały w dwóch kieleckich liceach ogólnokształcących: III LO im. C. K. Norwida i XI LO mieszczącym się w budynku Szkoły Podstawowej nr 30. Przy wyborze szkół kierowano się faktem istnienia w tych placówkach klas mogących stanowić grupę eksperymentalną, tj. mających w swym programie nauczania i wychowania – zajęcia dramy.

Tabela 1. przedstawia zakres badań, jakimi objęta została populacja młodzieży klas I, zgodnie z wymogami eksperymentu podzielona na 2 grupy – eksperymentalną i kontrolną. Między badaniami wstępnymi a końcowymi różnica czasu wynosiła 8 miesięcy. Badania rozpoczęto od przeprowadzenia ankiety wśród uczniów wymienionych grup. Prowadzono je na godzinach wychowawczych lub pozalekcyjnych zajęciach dramy. Kolejną techniką zastosowaną w badaniach była obserwacja. Realizowano ją na lekcjach języka polskiego, biologii, dramy przez 4 godziny w klasie stanowiącej grupę eksperymentalną i także 4 godziny w klasie kontrolnej. Obserwacją zostały objęte zarówno zachowania uczniów, jak i postawy prezen-

Tabela 1. Zakres badań

Nazwa szkoły i klasy	Rodzaj grupy w przeprowadzonym eksperymencie	Rodzaj badań		Liczba uczniów	Wskaźnik procentowy	Ogółem	
		badania początkowe	badania końcowe			n	%
III LO – kl. It	eksperymentalna	ankiety	–	27	52,9%	51	100
XI LO – kl. Ic	eksperymentalna	ankiety	–	24	47,1%		
III LO – kl. Ia	kontrolna	ankiety	–	33	61,1%	54	100
XI LO – kl. If	kontrolna	ankiety	–	21	38,9%		
III LO – kl. It	eksperymentalna	obserwacja		28	53,8%	52	100
XI LO – kl. Ic	eksperymentalna	obserwacja		24	46,2%		
III LO – kl. Ia	kontrolna	obserwacja		29	51,7%	56	100
XI LO – kl. If	kontrolna	obserwacja		27	48,3%		
III LO – kl. It	eksperymentalna	–	ankiety	26	52,0%	50	100
XI LO – kl. Ic	eksperymentalna	–	ankiety	24	48,0%		
III LO – kl. Ia	kontrolna	–	ankiety	33	64,7%	51	100
XI LO – kl. If	kontrolna	–	ankiety	18	35,3%		

kl. Ia – klasa o profilu podstawowym

kl. If – klasa o profilu podstawowym

kl. It – klasa o profilu humanistyczno-teatralnym

kl. Ic – klasa humanistyczna z kulturą żywego słowa i elementami dramy

towane przez nauczycieli pracujących z młodzieżą. Ostatnim etapem gromadzenia materiału były badania końcowe, polegające na ponownym przeprowadzeniu ankiet wśród uczniów. Ich celem było sprawdzenie, w jakim stopniu wyniki uzyskane w badaniach początkowych uległy zmianie pod wpływem czynnika eksperymentalnego (zajęć dramy).

Omówienie wyników ankiety wśród uczniów

Wyniki ankiety przeprowadzonej wśród badanej młodzieży klas I wskazują na spore braki w ich poczuciu podmiotowości w procesie kształcenia. Tabela 2 zawiera dane, które przedstawiają statystycznie uogólniony obraz poczucia doświadczania podmiotowości u interesującej nas grupy wiekowej uczniów. Wskaźniki procentowe wskazują, które czynniki i jak często wywierają wpływ na poczucie podmiotowości w tym procesie. Optymalna częstość „zawsze” danego czynnika wynosi 100% i teoretycznie musi wywierać wysoki wpływ na poczucie podmiotowości. Każdy niższy miernik wskazuje na istnienie uwarunkowań blokujących stymulujący wpływ dane-

go czynnika (niższy wskaźnik procentowy), oznacza więc mniejsze szanse wywołania poczucia podmiotowości uczniów w procesie kształcenia. I odwrotnie, im mniejsza blokada czynników (wyższy wskaźnik procentowy), tym większa możliwość ujawniania się tego poczucia.

Z zebranych danych widać, że uczniowie nie czują się jednostkami samodzielnymi, autonomicznymi, takimi, które mają decydujący wpływ na to, czego i w jaki sposób się uczą, nie odczuwają też, że pozostawia się im możliwości wyboru, umożliwia się rozwijanie zainteresowań, zajmowanie tym, co ich naprawdę interesuje. Szkoła jest instytucją, w której młody człowiek często odczuwa lęk, a nauczyciele nie są dla niego osobami, z którymi mógłby nawiązać partnerskie stosunki. Sytuacja ta ulega jednak

Tabela 2. Wyniki badań nad doświadczeniem podmiotowości uczniów w edukacji szkolnej

Dziedziny badawcze		Wskaźnik procentowy uzyskany w:		Stopień poczucia doświadczenia podmiotowości w:	
		badaniach początkowych %	badaniach końcowych %	badaniach początkowych	badaniach końcowych
wyzwalanie motywów uczenia się (c)	gr. kontrolna	78,2	71,4	wysoki	umiarkowany
	gr. eksperymentalna	75,6	77,7	wysoki	wysoki
Pobudzenie i wspieranie zainteresowań (d)	gr. kontrolna	73,0	71,3	umiarkowany	umiarkowany
	gr. eksperymentalna	69,5	72,6	umiarkowany	umiarkowany
nauka szkolna bez lęku (a)	gr. kontrolna	50,6	48,1	umiarkowany	niski
	gr. eksperymentalna	51,6	54,1	umiarkowany	umiarkowany
wpływ ucznia na proces kształcenia (b)	gr. kontrolna	49,6	45,3	niski	niski
	gr. eksperymentalna	44,7	48,1	niski	niski
postawa nauczyciela (e)	gr. kontrolna	50,4	43,2	umiarkowany	niski
	gr. eksperymentalna	42,4	40,3	niski	niski
Ogółem	gr. kontrolna	60,3	55,8	umiarkowany	umiarkowany
	gr. eksperymentalna	56,7	58,5	umiarkowany	umiarkowany

pewnej zmianie pod wpływem wprowadzenia w życie uczniów techniki dramy – nowatorskiej metody nauczania i wychowania, stanowiącej czynnik eksperymentalny przeprowadzonego eksperymentu pedagogicznego.

Na podstawie tabeli 2, która zawiera zestawienie i porównanie wyników badań nad doświadczeniem podmiotowości w obu grupach, zauważyć można, że wszystkie wskaźniki procentowe uzyskane w badaniach początkowych wzrastają po upływie 8 miesięcy, w czasie których uczniowie zapoznali się z nową metodą, nauczyciele pracowali z nimi, stosując różne techniki dramy. Jedynie w przypadku oceny postawy nauczyciela wskaźnik procentowy uległ zmniejszeniu, co oznacza, że opinie badanych nauczycieli przedmiotowych na temat wraz z upływem czasu są coraz bardziej krytyczne.

Podsumowując, z całą pewnością można powiedzieć, że metoda dramy wywiera korzystny wpływ na rozwój osobowości młodego człowieka. Sprawia, że czuje się on jednostką bardziej samodzielnią, otwartą, gotową do podejmowania inicjatywy i brania odpowiedzialności za własne czyny, a to właśnie jest istotą podmiotowości każdego człowieka. Wpływ ten, którego wskaźnikami są wyniki badań końcowych w klasie eksperymentalnej, nie jest jeszcze zbyt duży, ale, wytłumaczyć to należy krótkim czasem trwania eksperymentu a także ciągle za małą liczbą zajęć dramy. Jest to jednak metoda, którą polecić można nauczycielom poszukującym prostych sposobów zerwania z przedmiotowym traktowaniem uczniów. Drama jest szansą na lepsze „jutro” polskiej szkoły, nie można przejść obok niej w sposób obojętny.

Podsumowanie wyników obserwacji

Obserwacja trwająca 4 godziny lekcyjne w każdej z grup porównawczych, pozwoliła na zebranie pewnych danych, na podstawie których opracowane zostały przedstawione wyniki.

Obserwacją objęte zostały zachowania uczniów, świadczące o ich aktywności, samodzielności, wpływie na proces uczenia się oraz postępowanie i postawy nauczycieli, mogące mieć ewentualny wpływ na podniesienie motywacji uczniów do pracy, nauki, jak i kształtujące poczucie młodości, że w procesie nauczania występują w roli podmiotu, że są partnerami nauczycieli.

Zachowania świadczące o wykazywaniu przez uczniów aktywności były liczniejsze w grupie młodzieży pracującej metodą dramy. Uczniowie ci wykazali się otwartością w wypowiedaniu własnych myśli, uczuć, nie bali się mówić o sobie, swoich przeżyciach, doświadczeniach, w przeciwieństwie

do koleżanek i kolegów z grupy kontrolnej, którzy byli bardziej nieśmiali, zamknięci w sobie. Ich wypowiedzi były krótkie, rzeczowe, czasem nawet schematyczne, dalekie od spontaniczności w wyrażaniu własnych uczuć, emocji, znacznie bardziej powściągliwe.

Jeśli chodzi o samodzielność, to uczniowie obu grup wykazali, że potrafią pracować bez pomocy nauczyciela, sprawnie posługują się różnego rodzaju pomocami dydaktycznymi, umieją wykorzystać zdobytą już wiedzę. W wyjątkowo trudnych problemach korzystają z pomocy nauczyciela, który pomaga im przez zadawanie dodatkowych pytań, naprowadzających na właściwy sposób myślenia. Różnica między grupą kontrolną i eksperymentalną polega na tym, że uczniowie należący do tej ostatniej umieją pomagać sobie wzajemnie, uzupełniają się i tworzą „jedną całość”, podczas gdy młodzież z grupy kontrolnej jest bardzo nieufna w stosunku do siebie, zdarza się, że uczniowie rywalizują ze sobą, m.in. o lepsze oceny, nie tworzą zgranej grupy. Każdy jest zdany na siebie. Uczniowie ci nie kształcą także umiejętności sporządzania notatek, ponieważ nauczyciele dyktują im to, co powinno się znaleźć w zeszycie, w przeciwieństwie do grupy eksperymentalnej, gdzie młodzież ma obowiązek samodzielnego pisania, w czym umiejętnie jest wspierana przez nauczyciela.

Bardzo często słyszy się narzekania i skargi uczniów, że w szkole nie mogą o niczym decydować, nie mają żadnego wpływu na to, czego się uczą i jak się uczą. Przeprowadzone obserwacje potwierdzają słuszność tych zarzutów, nauczyciele sami wybierają treści nauczania, kierując się koniecznością zrealizowania obowiązującego w danej klasie programu, a uczniowie nie mają na to niestety wpływu. Nieliczni tylko nauczyciele, jak zaobserwowano w klasie eksperymentalnej, dają młodym ludziom możliwość wybrania np. jednego z trzech zaproponowanych tematów pracy domowej czy wypracowania. Ponadto wszyscy pedagodzy starają się nie narzucać uczniom własnych poglądów, ale zmuszać do samodzielnego myślenia, wymagać, aby każdy uczeń wypracował sobie własne poglądy i zadanie na określony temat.

Potrzeba motywowania do pracy, do nauki, tak szczególnie ważna dla młodego człowieka, zauważana jest przez nauczycieli, którzy w celu jej zaspokojenia stosują różne sposoby, metody. Niektóre z nich, jak na przykład zaobserwowane w klasie kontrolnej wzywianie uczniów do odpowiedzi z ostatnio poznanego materiału, stanowi bardzo stary, tradycyjny sposób, który wzbudza u wychowanków lęk, napięcie i bardziej chyba stresuje, niż motywuje.

W grupie eksperymentalnej zauważono odmienne sposoby motywacji, jak np. konstruktywną krytykę, pochwałę, wskazywanie braków do uzupeł-

nienia, przydzielanie każdemu uczniowi pewnych funkcji, ról, odwoływanie się do wyobraźni młodych ludzi i nade wszystko atmosferę sympatii, życzliwości, zaufania. Nie sposób nie wspomnieć także o innych rodzajach motywacji stosowanych w obu porównywalnych grupach, do których należą: zauważanie i premiowanie wkładu uczniów w lekcje, zadawanie dodatkowych pytań, stawianie problemów zmuszających do pracy umysłowej, zwracanie się do osób nieśmiałych w celu dodania im odwagi, obracanie w żart kłopotliwych dla ucznia sytuacji, zamiast złośliwej krytyki, rozbudzanie ciekawości, zainteresowań poprzez stosowanie różnorodnych pomocy, środków dydaktycznych.

Mówiąc o sposobach motywacji praktykowanych przez nauczycieli, należy powiedzieć także o ich postawach, zachowaniach czy cechach charakteru. Obserwowani wychowawcy okazali się być ludźmi lubiącymi swą pracę, cierpliwymi, życzliwymi dla uczniów i akceptującymi ich. Zwracanie się po imieniu, kontakt wzrokowy, jaki starali się z nim nawiązywać, a także pewne gesty, komunikaty wysyłane za pomocą własnego ciała, np. uśmiech – wszystko to sprzyjało partnerskim relacjom nauczyciel – uczeń. Poczucie humoru wykorzystywane było jako „przerywnik”, chwila relaksu podczas lekcji, a wyraźna przewaga wypowiedzi typu pytań, wyjaśnień nad wypowiedziami krytykującymi, ośmieszającymi i złośliwymi, stawiała nauczyciela w pozycji osoby chcącej czegoś nauczyć, dającej a nie tylko wymagającej.

Przeprowadzona obserwacja dostarczyła danych do opracowania wyżej przedstawionych wyników. Razem z informacjami otrzymanymi z analiz ankiet posłużą one do sformułowania ostatecznych wniosków i ocen przeprowadzonego eksperymentu pedagogicznego, co zamieszczone zostanie w kolejnych rozdziałach pracy.

Podsumowanie i wnioski

Głównym celem przeprowadzonego eksperymentu pedagogicznego było stwierdzenie, czy nowatorska, nie rozpowszechniona jeszcze w polskiej szkole metoda nauczania i wychowania, którą jest drama, wywiera wpływ na osobowość ucznia, na jego stosunek do szkoły, do stawianych mu wymagań. Interesujące jest to, jak młody człowiek czuje się w murach szkoły, jaką pozycję zajmuje w relacjach z nauczycielami, czy stwarza się mu możliwość bycia podmiotem procesu edukacyjnego, czy nadal traktuje się go jako nie mający prawa decydować o sobie przedmiot procesu nauczania i wychowania, w którym najważniejszą rolę spełniał dotychczas nauczyciel. Niezwykle istotne jest także stanowisko, postawa, zachowanie samego

pedagoga, od którego w ogromnej mierze zależy klimat, jaki panuje w klasie. Nie będzie wcale przesadą stwierdzenie, że to właśnie nauczyciel wyznacza rolę, pozycję, którą zająć musi uczeń w klasie szkolnej. Bardzo ważną więc dla przebiegu relacji nauczyciel – uczeń jest posiadana przez tego nauczyciela świadomość idei podmiotowości młodego człowieka w procesie kształcenia, którą stosuje on w praktyce pedagogicznej. Stąd też jeden z głównych problemów badawczych tej pracy dotyczył stopnia rozumienia tej idei wśród pedagogów.

Wszelkie zastosowane metody i techniki badawcze umożliwiły zgromadzenie odpowiedniego materiału empirycznego, którego analiza pozwoliła na wyciągnięcie ostatecznych wniosków:

1. Metoda dramy wywiera duży wpływ na rozwój osobowości młodego człowieka, stwarzając odpowiedni klimat i warunki do walki z ujemnymi cechami charakteru, słabościami, utrudniającymi kontakt z drugim człowiekiem, jak np. nieśmiałość, lękliwość. Miejsce ich zajmuje odwaga, siła pobudzająca do działania, podejmowania inicjatywy, wyzwalająca aktywność i samodzielność. Metoda dramy przyczynia się też do ukształtowania poczucia własnej wartości i wiary w posiadane możliwości. Pozwala także na uświadomienie sobie własnych emocji, przeżyć, by potem nauczyć się być otwartym na innych ludzi i gotowym do spontanicznego wyrażania swoich emocji, uczuć. Drama jako metoda nauczania, często odwołuje się do wyobraźni młodego człowieka, rozwija jego fantazję, dzięki czemu wzbogaca on życie emocjonalne.

2. Ćwiczenia, techniki dramowe, będąc dla uczniów czymś zupełnie nowym i ciekawym, w dużym stopniu wpływają na proces przyswajania wiedzy. Przede wszystkim pobudzają motywację do podejmowania trudów nauki i poszukiwania różnych środków pozwalających na zdobycie nowej wiedzy. Stwarzają możliwość bezpośredniego uczestniczenia w zajęciach, przeżywania ich, a także dokładnego analizowania motywów swoich zachowań oraz zachowań innych ludzi. Wszystko to pozwala młodemu człowiekowi na zdobycie nowych doświadczeń, które można wykorzystać w swoim późniejszym życiu. Zajęcia dramy często odwołują się do wiedzy, z którą uczeń zapoznaje się poza szkołą, a która wzbudza jego zainteresowanie. W tradycyjnych programach nauczania nie ma miejsca ani czasu na ich rozwijanie, drama zaś stwarza szansę na pobudzanie, a także wspieranie tych oryginalnych, nie zawsze łączących się z nauką szkolną zainteresowań. Jednocześnie ciekawie prowadzone zajęcia, interesujące spojrzenia na omawiane tematy, realizowane zagadnienia wzbudzają większe zainteresowanie młodzieży treścią programów nauczania.

3. Nauczyciele posiadają programy nauczania, w ramach których zobowiązani są do realizowania określonych zagadnień, tematów. Niewielka liczba godzin, jakie są na to przeznaczone, uniemożliwia wprowadzenie do zajęć nowych zagadnień ponadprogramowych, nauczyciele sami więc narzucają uczniom tematy zajęć nie pytając ich o zdanie, czy też propozycje co do treści i sposobów realizacji materiału, które mogłyby ich zainteresować. W systemie polskiej szkoły nie można mówić o wpływie ucznia na proces kształcenia, możliwości takie nie są młodym ludziom stwarzane. Zajęcia dramy wprawdzie uczą odwagi w egzekwowaniu swoich uczniowskich praw, ale problem w tym, że młodzieży w ogóle nie przyznaje się prawa do decydowania w sprawach dydaktyczno-wychowawczych szkoły.

4. Współczesna szkoła bardzo często kojarzy się młodym ludziom z lękiem, stresem, frustracją, co ostatnio określane jest mianem „fobii szkolnej”. Drama poprzez odpowiedni klimat, atmosferę swobody, wolności, akceptacji i nade wszystko bezpieczeństwa, które towarzyszą zajęciom prowadzonym tą metodą, bardzo skutecznie pomaga zwalczyć i wyeliminować lęk ze szkolnego życia ucznia. Przyjazne podejście do młodego człowieka, potraktowanie go jako jednostkę odpowiedzialną, owocuje jego przyjaznym stosunkiem do drugiego człowieka.

Literatura

- Łobocki M. (1999) *ABC wychowania*, Warszawa.
- Machulska H. (1992) *Środki teatralne w procesie nauczania i wychowania*, „Drama”, nr 1.
- Sawicki M. (1996) *Hermeneutyka pedagogiczna*, Warszawa.